

thuis zouden zijn en waren dus weggevoerd zonder dat zij koffers met benodigdheden bij zich hadden. Zes weken duurde het voor die koffers in Langwasser aankwamen. 'We leefden', schreef een der officieren, ir. G. van Amstel, 'in het enige stel kleren waarin we opgepakt waren, en vervuilden. Zeep hadden we niet, scheerapparaten waren sporadisch aanwezig, de baarden groeiden als voor de Passiespelen.'¹ 'Bij de uitreiking van de koffers' (één koffer de man, 'gevuuld met kleding en clandestiene goede gaven en met eindeloos veel liefderijke zorg verpakt') 'maakten we voor het eerst kennis met de grijpgrage vingers van de Duitsers. Vrijwel alles was 'verboden' en werd onder onze neuzen uit de koffers geplukt. Zelfs medicamenten, vitamines en vooral brieven moesten het ontgelden.'²

In juli werden de rijen van de groep gedund. Een kleine honderdzestig officieren werden vrijgelaten: de officieren van gezondheid, de veterinaire officieren, enkele gepensioneerde reserve-officieren (die zich dus geheel ten onrechte 'ter controle' aangemeld hadden), maar vooral een grote groep, ruim honderddertig officieren, van wie geconstateerd was dat hun gezondheidstoestand het verblijf in een krijgsgevangenenkamp niet wenselijk maakte. In die groep (elk die mocht repatriëren, moest opnieuw een verklaring-op-erewoord afleggen) waren enkele simulanten die de bedoeling hadden, in bezet gebied het illegale werk te hervatten of ter hand te nemen – tot die simulanten behoorden de majoor van de genie J. Kok die, zoals wij in de delen 6 en 7 vermeldden, van begin '43 af de spionage-afdeling van de OD ging opbouwen, en de kapitein van de generale staf M. de Boer, die men in deel 10 nog zal tegenkomen als stafchef van de commandant der Binnenlandse Strijdkrachten, kolonel b.d. H. Koot.³

Het in het kamp te Langwasser verstrekte voedsel was van matige kwaliteit en veel te weinig; de Nederlandse officieren leden er honger. Zij ontvingen er bovendien (eind juni) slechts één pakket van het Nederlandse Rode Kruis.

Begin augustus '42 werden de officieren overgeplaatst. Zij werden met twee treinen, hoofdzakelijk bestaande uit goederen- en veewagons (alleen de hoge officieren reisden in personenwagons) naar Stanislaw gebracht, diep in

¹ G. van Amstel: *De zak met vlooien. Oflag 67, Stalag 371. Ontvluchtelingen van Nederlandse officieren uit krijgsgevangenschap* (1974), p. 18. ² A.v., p. 19. ³ Majoor Engles achtte het toepassen van zulk een list, ook tegen de Duitsers, moreel ontoelaatbaar. 'Een erewoord is een erewoord', verklaarde hij jegens de Enquêtecommissie. 'Het is mij heiliger dan mijn eigen leven.' (*Enq.*, VIII c, p. 829) Wij herinneren er aan dat wij deze problematiek die, naar ons oordeel, door majoor Engles te simplistisch gesteld is, behandeld hebben in deel 4, kort voor het slot van de paragraaf 'Het erewoord der beroepsofficieren'.